

Da l'Ararat al Jordan

Quitads d'Obama en Turchia

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ Er en Svizra avainsa observà cun atenziun il viadi da president Barack Hussein Obama en l'Europa. Quai ans ha manà ina surpraisa: In purtret dera-sà da Washington represchentava in raschienen tranter il president e cuss. fed. Micheline Calmy-Rey, cun dus collegas da nossa ministra da l'exteriur, Eduard Nalbandian (Armenia) ed Ali Babacan (Turchia). Il magazin internaziunal «The Economist» (Londra) punctuescha en ses numer dals 11 d'avrigl 2009: «Ins quinta cun ina cunvegna imminente da la Turchia e l'Armenia, suenter mais da discussiuns promovidas da la Svizra a Berna» (p. 28). L'Armenia (3 milliuns olmas) interessa ils Stadis unids pervi da sias bunas relaziuns cun l'Iran e cunzunt da sia posiziun damanaivel d'exportaders da petroli. Ma la reconciliaziun tranter il pitschen stadi al pe da l'Ararat (per armen Masis, per tirc Büyük Agri Dagi, 5137 m) e ses grond vischin, allia da Washington dapi bunamain in mez tschientaner, n'è tuttina betg il quità principal d'Obama en quella part dal mund. Conciliar ils dus pajais n'è betg simpel, ma anc pli grev èsi da stgaffir la pasch en l'anteriura provinza osmana da Palestina, tranter il Jordan ed il Mar mediterranean. Ina tala pasch premetta la fundaziun d'in stadi arab da strusch 4 milliuns olmas en lezza regiun; quai ha declerà Obama en Turchia. En quest connex para imminente ina confruntaziun tranter el e Binjamin Netanyahu, il nov primminister da l'Israel (7 milliuns olmas). Co statti oz cun ils dus conflicts?

Emoziuns da duas varts

En ses discurs davant il parlament tirc ha Obama fatg allusiuon als «terrible events of 1915». Lura, tenor «The Economist», ha'l punctuà: «The best way forward for the Turkish and Armenian people is a process that works through the past in a way that is honest, open and constructive» («La meglra via ch'il pievel tirc ed il pievel armen san ir per avanzar è quella che maina a sa lavurar tras il passà a moda sincera, averta e constructiva»). Quai leva cuntanscher Hrant Dink (1954–2007), figl da survivents dal genocid, cun sia gasetta emnila bilingua «Agos»

Obama resguarda tuttina ina schliaziun cun dus stadis sco element central da sia politica en il Proxim Orient.

FOTO KEYSTONE

(Istanbul); perquai è'l vegnì mazzà d'in giuven Tirc fanatisà. Calmy-Rey ha commentà curtamain sia atgna mediaziun menziunond las «emoziuns» evocadas dals raschienen tranter l'Armenia e la Turchia. Quai vala tant pli, gist avant las commemoraziuns armenas dals 24 d'avrigl 1915, cur ch'in entir pievel fa endament il principi dal genocid: «Mintga primavaira, en las chapitalas las pli variadas, sa splega il medem scenari: La diaspora armena, pussanta en ravugls d'artists e d'intellectuals, rinforza ses squitsch sin ils politichers da ses stadis per ch'i renconuschian ils 24 d'avrigl sco di dal genocid. E la Turchia, per impedir quai, dovra ses pais politic e militar smantschond las regenzas che fissan prontas da renconuscher [il genocid] (...). L'intellectual tirc Orhan Kemal Çengiz dumonda (...): Quant ditg sto la Turchia anc viver cun in'amnesia totala areguard tscherts chapitels da sia istorgia? (...). Ma Orhan Pamuk, premi Nobel da litteratura 2006, ha violà il silenzi ordinà davart ils Armens: «En quest pajais han ins mazzà passa in milliun Armens e passa trentamilli Curds, ma da quai na discurr'ins betg», ha'l declerà en in raschienen cun il magazin dal Tages-Anzeiger svizzer» (1).

Per ina convivenza duraivla

Pamuk ha fatg pli ch'in giuè da plets situond l'acziun da ses roman «Kar» («La naiv») en la citad da Kars (1750 m sur il mar), annectada 1878 da Russia e conquistada enavos 1920 da la 15avla armada tirc en sia campagna triumfala cunter l'emprima republica armena (1918–1920); quella armada fascheva per cumond al comité naziunale d'Ankara, manà da general Mustafa Kemal (1881–1938). 1921 ha il patg da Kars confirmà la partiziun dal pajais tranter Moscau ed Ankara. 2005 ha l'università privata Bilgi (Istanbul) aranschà ina dieta davart il tabu armen, cun l'agid da l'anteriur primminister Erdal İnönü, figl d'in cumpogn da Kemal «Atatürk». L'istoricher Ayhan Aktar, in dals organisaturs, faschend endament a la dieta ils emprims plets da l'imni naziunal tirc: «Na tema betg!» ha commentà: «Igl è ura d'ans confruntar cun nossas temas» (2). La diaspora armena da sia vart na sa emblidar las nundumbraivlas unfrendas dal genocid, gist sco la diaspora giudaica che sa regorda da la «schoa». Era l'Armenia independenta d'oz, ertavla da l'Uniuon sovietica, fa endament las mazzacras e su-

frientschas da 1915–1920; dentant ha'la autras prioritads, cunzunt il bastejn urgent d'in cunfin avert cun ses vischin principal, la Turchia. In schurnalist genevrin da derivanza armena ha scrit gia 1984: «Il problem duain in schliar tschertgond ina convivenza paschaivla duraivla tranter Armens, Tircs, Curds e lur vischins. En quest senn duain ins gia oz (...) superar ils demunis dal naziunalessem e dal fanatisssem» (3). Quai levon er ils var 100 000 umans ch'èn ids 2007 suenter la bara da Hrant Dink, unfrenda da lezs demunis.

In agen stadi per ils Palestinais

En il medem cudesch, pia gia avant 25 onns, cumparegliava l'autur il destin dals Armens cun quel dals Arabs da Palestina. Las elecziuns da favrer 2009 en l'Israel han manà a la furmaziun d'ina regenza naziunale che refusescha il princip d'in stadi arab palestinian. Primminister Netanyahu ha vivì e lavurà plis onns en ils Stadis unids, nua ch'el ha bliers amis. Il moviment israelian d'opposiziun «Schalom arshav» («La pasch uss») (4) ha gist dera-sà in artitgel d'Aluf Benn entitulà: «Vers la collisiun tranter Obama e Netanyahu» e publictà

ils 8 d'avrigl 2009 en la gasetta «Haareze» («Il pajais»). L'autur scriva: «Cun in acziun senza precedent pina la squadra d'Obama ina confruntaziun pussaivla cun Netanyahu, infurmond commembras e commembers democrats dal parlament [federal] davart la politica da pasch e la posiziun da la regenza nova da l'Israel (...). L'equipa d'Obama spegta in conflict cun Netanyahu areguard il refus da lez da sustegnair la creaziun d'in stadi palestinian per l'Israel. Durant las davosas emnas han funcziunaris da Washington (...) agì prevesend ina discordia cun l'Israel areguard la politica da pasch (...). I sa tracta d'impedir Netanyahu da gudagnar il sustegn dal parlament [american]; en quest senn punctuesch'ins che president Obama mettia pais sin la segirtad da l'Israel e veglia restar fidaivel a la cunvegna d'agid militar sutscritta da George W. Bush. Obama resguarda tuttina ina schliaziun cun dus stadis sco element central da sia politica en il Proxim Orient; quai ha'l dit puspè glindesdi [ils 6 d'avrigl] cun far in discurs en Turchia. El vul pretender da Netanyahu l'adempliment dals impegnis surpigliads da ses antecessurs, pia che lez acceptia il princip d'in stadi palestinian, blocheschia la colonisaziun [en Cisjordania], bandunia ils avantposts illegals e garanteschia in agid economic e da segirtad a l'autorità palestinian. Ils represchentsants da la regenza han punctuà ch'il duair d'acumplir ils agens impegnis obligheschia er ils Palestinais (...). Netanyahu duai definir sia posiziun en matg a Washington.» L'artitgel na di nagut da l'intschess palestinian dominà dal moviment Hamas; dentant pari propi che Washington veglia far fin cun la parzialità da Bush a favur dal naziunalessem israelian e tschertgar ina schliaziun da compromiss cun las varts pertutgadas. Il viadi en Turchia mirava er a persvader la vart araba da prender serius il ferm propiast dal president.

1) Amalia van Gent, *Leben auf Bruchlinien. Türitg* (Rotpunktverlag, ISBN 978-3-85869-377-8) 2008, p. 269.
2) Cità en: Amalia van Gent, *Leben ...* (sco nota 1), p. 272.
3) Armand Gaspard, *Le combat arménien. Losanna* (L'Age d'Homme) 1984, p. 127.
4) <http://www.peacenow.org.il>. Posta electronica: gerard@lapaixmaintenant.org